

Piet Honig, Herinneringen van een Rotterdams revolutionair. Bezorgd door Bert Altena

Jannes Houkes, historicus, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

Met enige overdrijving kan gesteld worden dat de laatste Nederlandse historicus die het Vlaamse en het Nederlandse socialisme in samenhang beschreef, de Groningse schoolmeester en anarchist B. Bymholt was. Zijn magnum opus *Geschiedenis der Arbeidersbeweging in Nederland* verscheen in 1894. Misschien hielp mee dat zijn woonplaats toen Nijmegen was. In ieder geval besteedde zijn werk, ondanks de titel, ook systematisch aandacht aan de Vlaamse arbeidersbeweging. Bymholt maakte daarvoor gebruik van een manuscript van Jac. Rademacher (pseudoniem van E.Ph.H. van der Ven), die een deel daarvan in de vorm van artikelen onder de titel *De arbeidersbeweging in Nederland* al in 1874 publiceerde in het blad *De Vrije Gedachte*. Na het verdwijnen van dat blad werd het verhaal in de opvolger *De Tolk van den Vooruitgang* in 1878 voortgezet, maar nooit beëindigd. Ook Van der Ven schreef een integrale geschiedenis van de vroege Vlaamse en Nederlandse socialistische arbeidersbeweging. Van der Ven was actief in de Eerste Internationale en stichtte in 1873 met andere Nederlandse en Vlaamse socialisten de Democratische Bond voor Noord- en Zuid-Nederland. Hij was duidelijk iemand met belangstelling voor de Vlaams-Nederlandse contacten. In Vlaanderen ontstond het socialisme eerder dan in Nederland en in de eerste jaren van de Eerste Internationale vertegenwoordigde de Vlaming Jacques Van

Rijen de Nederlandse sectie bij de Internationale. Met de opkomst van het socialisme in Nederland en dan vooral na 1900 de sociaaldemocratie, werden de oude relaties enigszins uit het oog verloren. In 1973 besteedde Jacques Giele in zijn boek *De eerste internationale in Nederland* er weer enige aandacht aan. Nu jaren later heeft Bert Altena de draad weer opgepakt door de herinneringen van de Nederlands/Vlaamse anarchist Piet Honig te publiceren. Het manuscript belandde al in 1985 op het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam, waar Altena het nu aan de dreigende vergetelheid heeft ontrukkt en de herinneringen voor een breed publiek toegankelijk gemaakt.

Honig groeide op in Rotterdam, raakte daar betrokken bij de vroege anarchistische beweging en woonde later de rest van zijn leven in Mechelen, waar hij zich inliet met de plaatselijke anarchistische beweging. Altena voegt met Honigs herinneringen een belangrijke autobiografische bron toe aan de vele overzichtswerken van de Nederlandse socialistische arbeidersbeweging, die zich veelal beperken tot de eigen natie en de internationale samenhang vaak buiten beschouwing laten. Daardoor werd bijvoorbeeld de relatie met Vlaanderen vaak uit het oog verloren. Die relatie is er wel geweest, ook na de Eerste Internationale. Toen na 1880 het socialisme in Nederland eindelijk wortel schoot, kwamen Vlaamse socialisten ook wel als spreker naar Nederland. Edmond Van Beveren trad tot in de stad Groningen op, bij de plechtige opening van de plaatselijke coöperatie, en zelfs een typisch Vlaamse verschijning als priester Daens bereikte die noordelijke stad. De Nederlandse socialist Jan Koenraad van der Veer woonde en werkte in Gent. Voorts vluchtte men wel naar het wederzijdse buurland om uit handen van de eigen justitie te blijven. Honigs levensverhaal past hier naadloos bij. Ook hij vluchtte in 1898 wegens een faillissement voor de Nederlandse justitie naar Brussel en na vele omzwervingen vestigde hij zich later in Mechelen. Dat aan dit alles weinig aandacht is geschonken, heeft ermee te maken dat in Nederland de meeste overzichtswerken geschreven werden vanuit de sociaaldemocratische zuil. Het anarchisme kwam zodoende weinig aan bod en zeker niet op de wijze zoals Altena dat doet, door de netwerken van het internationale anarchisme in kaart te brengen.

In Nederland ontbreekt het nog steeds aan een uitputtende studie over de anarchistische beweging, slechts de dissertatie van J.W. Welcker, *Heren en arbeiders in de vroege arbeidersbeweging 1870-1914* (Amsterdam, 1978) met de deelstudie over de Nederlandse anarchisten J. Methöfer en H. van Steenis kan naast een korte overzichtsstudie van Bert Altena over het anarchisme in Nederland en België (in H. Arvon, *Het anarchisme* (Den Bosch, 2000)) genoemd worden. Een studie als die van Jan Moulart over het Vlaamse anarchisme, *Rood en zwart* (Leuven, 1995) kent nog geen Nederlands equivalent. Daarom is het boek met de herinneringen van Honig een welkome publicatie.

Honig verhaalt in zijn herinneringen uitvoerig over zijn ontwikkeling tot anarchist, die in grote lijnen overeenkomt met die van vele andere anarchisten. Hij komt in Rotterdam in aanraking met de gewezen dominee W.F. Meng, die hem van het geloof afhelpt

en vervolgens treedt hij toe tot de Rotterdamse afdeling van de Sociaal-Democratische Bond van F. Domela Nieuwenhuis. Daar komt hij in aanraking met anarchisten die hem tot zijn definitieve levensovertuiging weten te brengen. Honig vertelt tal van wedervaardigheden met Nederlandse, maar ook met de Vlaamse anarchisten. Interessant is ook de spontane wijze waarop binnen het anarchisme de internationale contacten ontstaan en waarover Honig tal van waardevolle mededelingen doet, omdat hij daar ook aan heeft deelgenomen. Hij vertelt over zijn ontmoetingen met bekende anarchisten als Jean Grave en John Henry Mackay. Maar ook komen de boeken aan de orde die hij heeft bestudeerd. Altena annoteert de herinneringen zorgvuldig en geeft daar waar de schrijver zich in zijn herinneringen vergist, de nodige correcties. Omdat Honig sommige van zijn personen omfloerst beschrijft en gebeurtenissen door elkaar haalt, is Altena's annotatie op dat punt ook nodig en zeer verhelderend.

Wat de *Herinneringen* voorts nog waardevol maakt is het uitgebreide en informatieve nawoord van de bezorger, waarin een beeld geschetst wordt van het Rotterdamse milieu van socialist en anarchisten. Niet alleen draagt dat bij tot een beter begrip van Honigs verhaal, maar het geeft ook inzicht in de opkomst en ontwikkeling van het socialisme en het anarchisme in de havenstad. Behalve in de oude studie uit 1902 van H. Smits, *De Nederlandsche Arbeidersbeweging in de negentiende eeuw* (Rotterdam, 1902) en de ongeveer uit dezelfde tijd stammende herinneringen van Willem Helsdingen in *De Jonge Gids* van Herman Heyermans, is er over de vroege Rotterdamse socialistische arbeidersbeweging weinig tot niets gepubliceerd.

Ook besteedt Altena de nodige aandacht aan het Vlaamse anarchisme en de relaties met Nederland, die er overduidelijk waren. Degene die ooit nog eens een overzicht gaat schrijven over het Nederlandse anarchisme kan alvast het nawoord gaan bestuderen, om erachter te komen dat bij zo'n monografie de contacten tussen België en Nederland niet achterwege kunnen worden gelaten.

En mede daarom zijn de herinneringen en het nawoord niet alleen een verrijking van de kennis aangaande de vroege Rotterdamse en Vlaamse socialistische en anarchistische arbeidersbeweging, maar ook voor de bredere anarchistische beweging in Nederland en Vlaanderen.

Piet Honig, *Herinneringen van een Rotterdams revolutionair*.
Bezorgd door Bert Altena, Utrecht: Kelderuitgeverij, 2005.